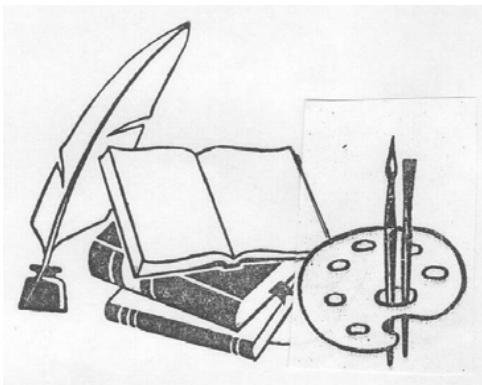

Управління культури і туризму
Черкаської обласної державної адміністрації
КЗ „Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека
імені Тараса Шевченка” Черкаської обласної ради

Літературно-мистецький вернісаж Черкащини

Вип. 8

Черкаси – 2010

Управління культури і туризму
Черкаської обласної державної адміністрації
КЗ „Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека
імені Тараса Шевченка” Черкаської обласної ради

Літературно-мистецький вернісаж Черкащини

Вип. 8

Методично-бібліографічні матеріали

Черкаси – 2010

Літературно-мистецький вернісаж Черкащини. Вип. 8: метод.-бібліогр. матеріали / КЗ „ОУНБ імені Тараса Шевченка”; уклад. Р.П. Круценко. – Черкаси, 2010 – 20 с.

Укладачі:	Р.П. Круценко Н.В. Адешелідзе Н.В. Ребякова Л.К. Дрижирук
Редактор	Г.С. Круглякова
Відповідальний за випуск	К.С. Бугаєнко
Комп'ютерний набір	Г.П. Степаненко

Цей випуск літературно-мистецького вернісажу продовжує цикл методично-бібліографічних матеріалів, присвячених мистцям, творчість яких пов'язана з Черкащиною.

Увага випуску привернута до сторінок життя і творчості поетів-ювілярів 2010 року: Олександера Де (Олександра Івановича Барчука), Степана Бена (Степана Федоровича Бендюженка), співачки Оксани Петрусенко (Ксенії Бородавкіної).

Для ознайомлення широкого кола читачів з творчим доробком земляків-ювілярів даний матеріал може бути використаний бібліотечними працівниками при підготовці літературних вечорів, літературних годин, вечорів пам'яті, вечорів-портретів, пісенних вечорів, уроків прекрасного тощо. Матеріал може бути використаний учителями, учнями і студентами при вивченні курсу „Літературне краєзнавство”.

Готуючись до ювілею О. Де, можна організувати цикл заходів: „стежками долі і весни”, „У людській підведусь поставі...”, „Повертаються гуси додому...”.

Познайомитись з творчістю Степана Бена посприяють розкриття тем: „Солодкий світ і гірка доля автора”, „Болять рани пам'яті”, „Розстріляне слово”, „З порога смерті”, „Людино, я завжди з тобою!” тощо.

Розкрити творчий потенціал Оксани Петрусенко допоможуть спільні заходи, проведені з музичними школами, вчителями співів, будинками культури як: „Оксана Петрусенко в житті і на сцені”. „Серце, віддане пісні”, „Непроста і дуже загадкова”, „Вона житиме у піснях”, „Співачка величі і краси” і ін.

Олександр Іванович Де
(05.06.1925 – 05.07.1998)

Олександр Іванович Барчук (літературний псевдонім Олександр Де) народився в селі Заячківці Христинівського району на Черкащині в родині сільського вчителя. У 1941 році закінчив середню школу з відмінним атестатом. Разом із старшою сестрою Марією у 1942 році німецькі окупанти вивезли його на примусові каторжні роботи до Баварії. Працював там у копальнях. По війні юнак залишився на За-

ході, знаючи, що вдома „большевицька охранка” тепер не випустить його зі своїх лабет.

Родина Барчуків виявилась розбитою навпіл. На Уманщині залишилась мати, середня й наймолодша сестри; в еміграції – Олександр, старша сестра і батько.

Олександр Іванович живе у таборі біженців біля Мюнхена, вивчає філософію і психологію в Українському Вільному Університеті в Мюнхені. Одночасно викладав англійську мову в українській гімназії у таборі для переміщених осіб. Переїхавши в липні 1948 року до Англії, продовжив навчання на курсах радіотелебачення та журналістики. З 1951 року живе у Лондоні, де закінчив Школу драматичного мистецтва, працював редактором місячника „Вісник”. Щоб прогодувати себе і сім’ю, організовує власну торгову компанію, якою керував більше 25 років. Після трагічної загибелі батька, у 1975 році, покинув комерційну діяльність, цілком присвятив себе літературній творчості і роботі на фермі біля Лондона.

У лондонському видавництві „Чайка” опублікував більше десяти віршових збірок, зокрема „Пісня серця”, „Живі легенди”, „Роздуми”, „Під чужим небом”, „Пророк”, „Without tears”, „Persona grata” та ін. Пізніше почав писати і прозу як українською, так і англійською мовами. Написав повість „Діти степу”. Є в нього і драматичні твори.

В Україні його поезії друкуються у журналі „Дзвін”, газеті „Уманська зоря”, він брав участь у радіо- і телепередачах. У Київському театрі інсценізуються його драми „Володимир Великий”, „Хвотій, або Наш Фауст”.

Особливий вплив на формування світогляду Олександра Де справив його батько, який теж писав. Іван Барчук писав п’єси про життя українського народу 20–42 років. В Україні його творчість зовсім невідома.

Батько Олександра Де, на прохання хворої дружини, повернувся в Україну. У 1975 р. трагічно загинув в с. Оксанині Уманського району. Всі його рукописи були конфісковані у той самий час.

У 1991 році вперше О. Де приїхав в Україну. Побував у рідному селі, відвідав могили батька та матері.

Більшість творів автора присвячена саме Україні, він пише про Україну для українців.

*А чи хочуть, чи не хочуть того гали –
Україна засіяє на весь світ!
Кращі з кращих чесні діти віддавали
За свободу свого роду юний цвіт.*

* * *

*Я б не жив, якби не вірив в геній Роду,
Я б троянд в степу не посадив!..
Тож віщую Україні я свободу –
Наш народ на неї заробив!*

Його вірші свідчать, що всі роки розлуки з Україною він не полишав її духовно ні на мить:

*Це не чайка об камінь прибита
Скигнить жалібно. Ні! Це моя
Чужиною душа оповита, –
За Вкраїною тужить вона...*

Одним із головних мотивів творчості О. Де є ностальгічне замилювання рідним краєм. Його поезії нагадують народні пісні мелодійністю, образами, символами, традиційними епітетами.

У пісні „Ой у полі жито” використаний традиційний мотив смерті козака поза рідною домівкою. Смерть козака не оплакана рідними, як у всі часи вона не виправдана.

*Біля нього обгорілий
Танк стоїть розбитий.
Ой у полі жито,
Снарядами зрито;
За що? За що ж молодого
Козаченька вбито.*

Потужний у поезії нашого земляка філософський ступінь. „Доля мене зробила вигнанцем. Вигнання – філософом”. Поет прагне відчути космічну гармонію, відкидає метушню цивілізації заради справжньої природи. Дивлячись на наш метушливий світ очима мудреця, виділяє найфатальнішу ваду людської психіки – патологічну жагу до крайнощів, живе вірою, що здоровому людському глузду таж вдасться знайти золоту середину між двома полюсами:

*З хвалд розсудку ще не злизали
Ні фанатик, ні атеїст.
І зведуться до неба очі,
Щоб збагнути чудовий світ.
Чи не хочуть божки, чи хочуть –
Не зіпхають світил з орбіт.*

Творчість Олександра Де – цікава і багатогранна. Червоною ниткою проходить по ній тема України. Позбавлений Батьківщини, він намагався відтворити її у своїх творах, намагався хоч пером бути їй корисним, був певен, що колись його твори прийдуть на рідну землю.

В одному з давніших віршів митець твердо обіцяв собі і своєму народові:

*У людській підведусь поставі,
Як належить, в повний ріст!*

Пережиті роки, бурхлива багатогранна діяльність свідчили: Олександр Де – поет, маляр, митець, мислитель, одержимий шукач Господньої істини, свідомий українець – з честю виконав дану колись обітницю.

Створив фонд українського мистецтва імені батька – Івана Барчука, куди надходять усі прибутки – гонорар за його праці і праці батька.

Помер Олександр Де у Лондоні в 1998 р. у віці 74-х років від тяжкої хвороби. Похований у рідному селі, Корж-Куті Уманського району.

Твори письменника

Пісня серця / Олександр Де. – Лондон: Чайка, 1964. – 143 с.

Живі легенди / Олександр Де. – Лондон: Чайка, 1965. – 144 с.

„На крикливім вітрі із Атлантики...”; Із музою; „Вона – як світло свічки в темноті...”: [вірші] / Олександр Де // Золотий гомін: укр. поезія світу. – К., 1991. – Вип. 1. – С. 74-76.

Калиновий вітраж: [вірші] / Олександр Де // Дзвін. – 1991. – №4. – С. 6-10. – Зміст: „Над маками гудуть руді джмелі...”; Роздуми при світлі місяця; Київ; Крила [та ін.].

Кого весна чекає у вінку: [вірші] / Олександр Де // Україна. – 1991. – №10. – С. 27. – Зміст: „Розкопали всі могили...”; „Розбудила мене весна...”; „Під селом на горбі при дорозі...”; „Під деревом пізнання мудрець присів...”; Відповідь на лист земляка.

Крила; На шляху часу; „Намацав пальцем пальці...”; „Перелистовую прожиті дні...”; „На пагорбку біля межі сиділа...”; „Я можу відійти...”; Шкіци з Італії; Над морем хмар: [вірші] / Олександр Де // Літ. Україна. – 1992. – 25 черв. – С. 7.

Молитва; Я розмалюю!; До декого; Роздуми про новий світ; Поєдинок; „Серед ночі...”; „Мовчу...”; Мій світ: [вірші] / Олександр Де // Трибуна. – 1993. – №7. – С. 42-43.

Стежками долі і весни: [поезії] / Олександр Де // Дзвін. – 1995. – №7. – С. 17-19. – Зміст: Докінчення картини; 20-го віку осінь; Зірвана троянда; Митцю з Карпат; Зоряне кохання; Щастя весни; До сонця.

Література про життя та творчість

Поліщук, В.Т. Де Олександр / В.Т. Поліщук // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2007. – Т. 7. – С. 271.

Пахаренко, В.І. „У людській підведусь поставі...”: (Олександр Де) / В.І. Пахаренко // Рідні голоси з далеких далей. – Черкаси, 2000. – С. 138-140.

Те саме // Холод. Яр: альманах. – Черкаси, 1996. – Вип. 4. – С.58-60.

80 років з дня народження письменника О.Де // Календар пам'ятних дат Черкащини на 2005 рік. – Черкаси, 2004. – С. 31-34.

Федорів, Р. Голоси журавлів / Роман Федорів // Дзвін. – 1991. – №4. – С. 21-22.

Повертаються гуси додому... [біогр.. довідка] // Літ. Україна. – 1992. – 25 черв. – С. 7.

Меншун, В.І. Поезії Олександера Де / В.І. Меншун // Трибуна. – 1993. – №7. – С. 42.

Степан Бен (24.10.1900 – 01.11.1938)

Степан Федорович Бендюженко (Степан Бен) народився в сім'ї потомків селян-хліборобів. Батьки прагнули будь-що вивести сина „у люди”, адже Степан добре вився, спочатку у місцевій церковно-парафіяльній школі, а пізніше – у Керелівській (тепер с. Шевченкове на Звенигородщині) вчительській семінарії, де закінчив другий підготовчий клас, або чотирикласну школу.

Однак злиденне життя поставило хрест на подальших планах здобуття освіти, тож хлопець впрягається у споконвічну хліборобську справу.

До революційних подій Степан Бен прилучився у 1920 році, коли потрапив до 24-ї Залізної Самарської дивізії, в якій невдовзі став політруком.

У 1922 році демобілізується з армії й повертається до звичного ладу життя: „Яка глибока, невимовна радість – По довгих роках боротьби та мандрів Зустрінуть дім і милих у цвіту!” Працював коло землі, продовжував займатися самоосвітою і періодично виїжджав до Києва та Харкова в справах публікації своїх віршів.

Степан Бен організаційно належав до спілки письменників „Плуг”, але чи не найсуттєвішу роль у ставленні молодого поета, у формуванні його естетичних уподобань відіграли поети-неокласики, насамперед Микола Зеров і Павло Филипович.

У 20-х роках поезія Степана Бена досить часто друкувалася в журналах „Плужани”, „Червоний шлях”, „Життя й революція”, „Нова громада”, „Глобус”. Поет із рідної Лозоватки, де він постійно жив і працював у місцевій та сусідній Княжицькій школах, досить часто їздив до Києва і Харкова, брав участь у з'їздах „Плуга”, листувався з літераторами, приймав діяльну участь у громадському, просвітницькому житті села, жив турботами хлібороба-селянина, його відчуттями.

*Така теплинь лежить на всьому,
Рілля по-весняному така пухка.
Немов би вилив хто під ноги
Відро парного молока.*

* * *

*Хороше бути ліриком степу
Молодим косарем
І поетом.*

* * *

*Стою у присмерку діброви
І думи вечора таю.
Весна кує нові дороги, –
Чи скоро викує мою? ...*

1929 рік став у долі поета особливо пам'ятним. Нарешті у видавництві „Плужанин” виходить його збірка „Солодкий світ”, до якої увійшли і друковані вже в періодиці вірші, й недруковані поезії.

Книжка вийшла в час, коли в країні вже відчувалися тенденції до тоталітаризму, коли літературна боротьба набувала все помітнішого політичного забарвлення. Коли зусиллями вульгарно-соціологічної критики відверто цькувалися окремі літератори і цілі літоб'єднання. Дісталось й С. Бенові. Робився висновок, що Бен забуває про конкретну „класову людину; що він лишився „у старому селі”. Проте, Степан Бен у цей час зорієнтований у своєму життєвому і творчому світобаченні на загальнолюдські гуманістичні ідеали, відчував наближення суспільної катастрофи, яка несла народів і людині біди і страждання, зумів показати її у виразних образах-символах.

*Усе тріщить,
Кружляє,
Гине,
Летить у безвість...
Шкереберть!
Собор чи балка упаде на спину,
Роздавить мій хребет?
А бочки ядрами з пивниці
На переляканих людей!
І падає?!
Летить земля, мов птиця,
Підбита мисливцем.*

Невдовзі після „Катастрофи” з'являється „Ода”, яка не увійшла до збірки, але надрукована в журналі „Червоний шлях”.

У поезії, котрій судилося стати останньою прижиттєвою публікацією С. Бена, його гуманістичні принципи заявлені чітко й недвозначно, робиться небезуспішна спроба художньо осмислити діалектику поступу у просторі й часі, поступу, в центрі якого стоїть людина.

*Я чую, як згуки проходять крізь мене,
Від мене,
і далі ...
– Згуки людей,
що родились раніше,
і тих, що народяться після,
і тих, що живуть і працюють зо мною...
Людино,
Я завжди з тобою!..*

А тим часом Україною вже покотилася хвиля „профілактичних” арештів. Не обійшла вона і Степана Федоровича: на початку тридцятого року за наклепницьким доносом його починають безпідставно переслідувати, і він був уперше заарештований Шполянським райвідділом НКВС. Шість місяців пробув Степан Бен під слідством у Черкаській тюрмі, звинувачений у „контрреволюційній націоналістичній діяльності”, у „прокуркульській” спрямованості творів.

Далі життя С. Бена нагадує суцільну круговерть. Поет намагається повернути втрачену життєву рівновагу, вимушено виїжджає напровесні 1931 року до Ігарки, де завідує початковою школою. Влітку 1932 року, долаючи неймовірні труднощі далекої дороги, до С. Бена їде його дружина з малолітніми дітьми. Через рік уся родина повертається до Лозоватки, а звідти ще один виїзд поета – в Карелію, де він вчителює в Медвежогірській фабрично-заводській школі, викладає російську мову та літературу. Повернувся С. Бен додому голодного 1933 року. І цього ж року вступив до Черкаського інституту соціального виховання, проте через матеріальну скруту залишає навчання. З 1934 року працює вчителем української мови та літератури в с. Княжа Звенигородського району. Багато пише, але ніде не друкується.

Вдруге заарештовано Степана Бена 27 липня 1937 року у його рідній хаті. Ніяких побачень з ним не дозволяли, рідним заборонили навіть виїздити з Лозоватки.

Поета було звинувачено „як активного члена контрреволюційної націоналістичної шпигунської повстанської організації”, котра нібито ставила за мету повалення радянської влади. Під час арешту й обшуку у Беновій хаті було вилучено

дванадцять зошитів й один блокнот із віршами, сліди яких і досі не віднайдені. З тих публікацій, що збереглися, неважко зробити висновок, що їх автор був поетом високої художньої культури, мав стійкі й достатньо виразні національні переконання, прагнув поєднати в своїй творчості „солодку” і „гірку” любов до України та її безталанного народу з любов'ю до „людини світової”, вільної, розкутої та ні від кого незалежної. Йому боліла п'ятьма українських хуторів, „пронизаних полинною печаллю”, він страждав від того, що „хмурий листопад” брів на ті хутори „під дзенькіт чоток і лопат” і тому закликав не відчиняти йому воріт. Замкнути перед ним „на засуви всі двері” і вірити, що на обр'ях наших орбіт усе-таки з'явиться колись „новий золотіючий світ”.

Постановою НКВС СРСР від 22.10.1937 року він був засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1937 року о 24 годині. Місце розстрілу і поховання не вказано.

Неправедна куля розітнула серце поета, коли йому виповнилося тридцять сім...

Реабілітований С. Бен помер 15 серпня 1958 року.

Він міг би зробити в літературі значно більше, ніж зробив, міг збагатити її. Не встиг...

Але ж те, що вдалося йому, заслуговує на нашу вдячну пам'ять, на особне місце в когорті митців українського „розстріляного відродження”.

Твори поета

* Солодкий світ: [вірші] / Степан Бен. – Х.: Плучанин, 1929.

Перша збірка віршів поета.

Вітер волі; Поворот; Ніч; „Обіймає ранок села...”; Надвечір'я; „Я сказав тобі...”; Польова зустріч; Ранок : [вірші] / Степан Бен // Поезія-68. – К., 1968. – Вип. 4. – С. 52-56.

Польова зустріч; „О хутори!"; „Беру оберемок проміння...”; Чи не сніг...; „Уже дзвенять і ніжно врунть...”: [вірші] / Степан Бен // Атом серця: укр. поезія першої половини ХХ ст. – К., 1992. – С. 249-256.

Поезії / Степан Бен; упоряд. В.Т. Поліщук. – Черкаси: Сі-яч, 1997. – 68 с.

Поезії / Степан Бен // Дивослово. – 2001. – №2. – С. 50-51. – Зміст: Катастрофа; Ода; Краю мій; „Щебечуть ластівки на клуні...”; „Житом, калиною літо цвіло...”; „Стоїть село...”.

„Дзвенять хрущі, цвітуть черешні...”; „Польова зустріч; „О хутори!"; Ода: [вірші] / Степан Бен // Розстріляне відродження: антологія, 1917 – 1933. – К., 2003. – С. 311-313.

Чи не сніг...; „Беру оберемок проміння...”; „О хутори!"; „Уже дзвенять і ніжно врунть...”; Ніч; Ранок : [вірші] / Степан Бен // Дивосвіт „Веселки”: антол. л-ри для дітей та юнацтва: в 3 т. – К., 2005. – Т. 2. – С. 157-158.

Ода; „Дзвенять хрущі, цвітуть черешні...”; Польова зустріч; „Останнє жито на обніжках...”: [вірші] / Степан Бен // Українське Диво: поетич. антол. – К., 2005. – Кн. 2. – С. 247-[248].

Література про життя та творчість

Поліщук, В.Т. Бен Степан / В.Т. Поліщук // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2003. – Т. 2. – С. 451.

Поліщук, В. „Людино, я завжди з тобою!": (Степан Бен) / Володимир Поліщук // Вінок лавровий, вінок терновий: репресов. письм. Черкащини. – Черкаси, 2000. – С. 85-92.

Те саме // Бен С. Поезії. – Черкаси, 1997. – С. 3-11.

Те саме // Молодь Черкащини. – 1990. – 15-21 жовт. (№42). – С. 1, 4.

Пономаренко, М.Ф. Бен Степан / М.Ф. Пономаренко // Українська Літературна Енциклопедія: в 5 т. – К., 1988. – Т. 1. – С. 148.

Степан Бен: [біогр. довідка] // ... З порога смерті... Письменники України – жертви сталінських репресій. – К., 1991. – Вип. 1. – С. 59-61.

Степан Бен: [біогр. довідка] // Письменники Радянської України, 1917 – 1987: біобібліогр. довід. – К., 1988. – С. 62.

Степан Бен. 1900 – 1937: [біогр. довідка] // Розстріляне відродження: антологія, 1917 – 1933. – К., 2003. – С. 307-310.

Степан Бен: [біогр. довідка] // Українське Диво: поетич. антол. – К., 2005. – Кн. 2. – С. 246.

100 років з дня народження поета С. Бена // Календар пам'ятних дат Черкащини на 2000 рік. – Черкаси, 1999. – С. 24-27.

Глуценко, А. Знівечена доля поета / Андрій Глуценко // Черкас. край. – 2008. – 19 верес. – С. 16.

Поліщук, В. Він ішов за неокласиками: (до 100-річчя з дня народж. Степана Бена) / Володимир Поліщук // Дивослово. – 2001. – №2. – С. 48-50.

Поліщук, В. Розстріляне слово / Володимир Поліщук // Село і люди. – 2000. – 27 жовт. – С. 3.

Поліщук, В. „Солодкий світ” і гірка доля автора / Володимир Поліщук // Книжник. – 1991. – №5. – С. 10-11.

Поліщук, В. Степан Бен і неокласики / В. Поліщук // Слово і час. – 1990. – №10. – С. 52-55.

Поліщук, В. Сонце в серці: до 90-річчя з дня народж. Степана Бена / В. Поліщук // Черкас. правда. – 1990. – 27 жовт.

Поліщук, В. Болять рани пам'яті / Володимир Поліщук // Рад. освіта. – 1990. – 26 жовт.

Капустін, В. Поезії Степана Бена / Володимир Капустін // Поезія-68. – К., 1968. – Вип. 4. – С. 49-[51].

Капустін, В. Степан Бен / В. Капустін // Рад. літературознавство. – 1966. – №12. – С. 72-74.

Оксана Петрусенко (05.02.1900 – 15.07.1940)

Серед найвідоміших зірок української оперної сцени ми часто згадуємо Оксану Петрусенко. Прожила співачка досить коротке життя, яке обірвалося раптово в зеніті слави і розквіту її таланту. Мабуть тому особистість видатної артистки до сьогоднішніх днів привертає до себе увагу музикознавців, письменників, колекціонерів записів, численних шанувальників справжнього вокального мистецтва.

Народилася артистка у Севастополі, в родині Андрія та Марії Бородавок, охрещена була під ім'ям Ксенія. Навчаючись у місцевій чотирикласній народній школі, Оксана під впливом вчителя – українського патріота прилучилася до рідної літератури, до творчих глибин Тараса Шевченка. Через нестатки в 14 років стала робітницею в порту. Потім працювала на взуттєвій фабриці. Жага стати артисткою прокинулася в її душі після відвідування вистав української драматичної трупи під керуванням Степана Глазуненка. Влітку 1918 року вона вступає до цієї трупи, в листопаді стає хористкою, а невдовзі – артисткою Державного національного побутового музично-драматичного театру під орудою Івана Сагатівського. Лютий-березень 1919 року ознаменувалися стрімким входженням артистки у музично-драматичний репертуар театру, першим виступом у партії Одарки в опері „Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського під сценічним псевдонімом Оксана Петрусенко.

А в партії Наталки („Наталка Полтавка” М. Лисенка) у 1922 році вона зачарувала уманську публіку. Вистава мала надзвичайний успіх, її ставили в Залізничному і Міському театрах Умані. Окрім вистав були й концерти, іноді в напівзруйнованих приміщеннях, коли крізь дірки дме вітер і падають сніжинки, а вона співає... „Молода тоді артистка співала легко, вільно, голос її дзвенів, мов срібло, брав за серце... Чи співала вона пісень у концерті, чи грала у виставі – завжди

людей було повно. Дуже любили Оксану Андріївну в Умані. Виходячи з вистави чи з концерту, люди дорогою наспівували мелодії, які щойно почули з вуст Оксани Петрусенко” – згадує виконавець партії Петра, тоді молодий гуртківець-аматор Володимир Руденко.

Деякі роки Оксана Петрусенко працювала у різних українських музично-драматичних трупах, що виникали й зникали, зливалися і розпадалися, переїжджали з місця на місце, виступаючи не лише в провінційних містах, а й в глухих куточках України та за її межами... Це був той побутово-етнографічний театр з танцями й співами, який любили глядачі і який у бурхливі часи національного відродження вважався трафаретним, застарілим за своїми естетичними принципами.

Однак у складні й нестабільні 20-ті роки мандрівні українські театри залишалися тією нішею, що давала можливість вижити, зберегти традиції, спадщину для нових творчих поколінь. Кращі з таких труп очолювали вихованці „театру корифеїв”, що мали досвід виживання у найнесприятливіших умовах.

Оксана Петрусенко з повагою ставилася до корифеїв української сцени як до перших своїх вчителів. Вона захоплювалася мистецтвом Марії Заньковецької, вважала зустрічі з нею найважливішими подіями свого життя. Тричі їй поталанило виступати у виставах і з Панасом Карповичем Саксаганським.

Партією Оксани в „Черевичках” П. Чайковського 13 грудня 1927 року Оксана Андріївна дебютувала в Татарському академічному театрі. На оперних сценах Казані, Свердловська, Самари (1927 – 1934 рр.) артистка створила яскраву галерею сценічних образів. Там вона прихилила до себе шанувальників оперного мистецтва неповторними Аїдою, Тоскою, Турандот (в однойменних операх Дж. Верді, Дж. Пуччіні), Лізою, Тетяною, Оксаною („Пікова дама”, „Євгеній Онєгін”, „Черевички” П. Чайковського), Марфою, Мілітрисою, Купавою („Царєва наречена”, „Казка про царя Салтана”, „Снігуронька” М. Римського-Корсакова), чарувала тамтешню публіку українськими народними піснями й романсами.

14 липня 1934 року здійснилася її велика мрія – Оксана Андріївна стає солісткою Київського державного академічного театру опери та балету. А наступного дня – 15 липня – вона дає в Києві перший свій концерт. Злет був блискавичним, шаленим, несподіваним. Її голос буквально сколихнув столицю, змусив говорити про неї як про нову зірку, навколо нього схрестилися мечі доброзичливців і ворогів. Наступні роки будуть роками тріумфу, але поруч завжди будуть байдужість, цькування, заздрощі, доноси, обмови, стеження, підступність, які, зрештою, призведуть до її передчасної смерті 15 липня 1940 року.

Шість років праці на сцені столичної опери стали епохою Оксани Петрусенко. До неї прийшли слава й визнання, вона стає в прямому розумінні всенародною улюбленицею, символом національної пісні. Оксана Андріївна ніколи не була відірвана від простого люду і своїм мистецтвом, наскільки могла, приносила розраду у нелегкі часи його розпачу. А тому і пісня в її виконанні входила в серце кожного відразу і на все життя.

Співачка володіла могутнім за силою, великим за діапазоном сопрано виняткової краси і чарівності. Та найбільша вартість цього рідкісного голосу була в його задушевності й теплоті – кожен звук пережитий серцем і емоційно забарвлений. До цих якостей слід додати сценічний артистизм, уроджену музикальність, виразну дикцію, високу культуру виконання. А ще успіхові співачки сприяли зовнішні дані: висока, струнка, вродливе обличчя з великими сіро-блакитними очима і пасмом попелястого волосся, що красиво облягало її голівку. Й усмішка Оксани Петрусенко – чарівна, осяйна!..

Справжнє офіційне визнання прийшло до Оксани Петрусенко під час декади українського мистецтва в Москві у 1936 році.

Звернімося до спогадів постійного концертмейстера співачки Ніни Скоробогатько: „Як співала Петрусенко на спектаклі („Запорожець за Дунаєм”) пісню Одарки „Ой казала мені мати”! Коли вона легко взяла ноту ля другої октави у слові „цілувалася” й блискуче завершила пісню, в залі зчинилося щось неймовірне: виставу було припинено. У Великому театрі „біси” не дозволялися. Та до пульта Йориша хтось піді-

йшов, шепнув кілька слів – і диригент, порушивши традицію, змахнув паличкою, наказуючи оркестрові знову починати пісню Одарки. Петрусенко повторила її з неменшим блиском...

12 березня на сцені Великого театру з надзвичайним успіхом пройшла опера Римського-Корсакова „Снігуронька”. Для Оксани Петрусенко це була нова перемога, адже дехто вважав, що її стихія – лише українська національна опера. У Великому театрі її голос лунав чисто, дзвінко, заповнюючи величезний зал... Згодом я впевнилася: чим більший зал, у якому вона співає, тим краще звучить її голос. У маленькому залі тісно було темпераментному, емоційному звукові цього прекрасного голосу... Артисти Великого театру... були захоплені чудовим голосом і грою Петрусенко”.

Про неї пишуть і говорять як про унікальне явище. Вона стає всесоюзною знаменитістю. Тоді співачка, крім ордена „Знак Пошани” і звання заслуженої артистки України, удостоїлась честі бути на прийомі у вождя всіх часів і народів, та ще отримати від нього портрет з написом „От И. Сталина – товарищу Оксане”.

Багато знаменних подій відбулося за роки, які їй було відпущено долею після московського тріумфу. Успішні гастролі Київського оперного в Ленінграді, численні концерти в Україні, записи на грамплатівки, статті у пресі, нагороди, відзнаки, виступи у Львові на честь приєднання західноукраїнських земель до України.

У розквіті слави, на рідній землі, оточена щирою любов'ю тисяч палких прихильників, співачка відчувала себе щасливою. Її раптова смерть стала несподіванкою для всіх...

Відомому виконавцю 40-60-х років Володимирі Олександровичу Бунчикову пощастило зустрітися з Оксаною Андріївною в житті і довелося проводити її в останню путь: „Я стояв у почесній варті біля її труни... Була така кількість людей, що здавалося – не лише Київ, а й вся Україна прийшла, щоб провести в останню путь улюблену співачку... Тоді я зрозумів, яка це була непоправна втрата для всього українського народу”.

Залишилися записи її голосу, та, за твердженнями очевидців, вони не можуть передати неповторності співу Оксани Петрусенко.

Це коротке життя-спалах – чи не найдраматичніше з життів усіх відомих оперних примадонн, які кохали й страждали, а голосом своїм творили в людських серцях диво.

Про життя і творчість Оксани Петрусенко

Кагарлицкий, Н. Оксана Петрусенко / Н. Кагарлицкий; пер. с укр. – М.: Искусство, 1989. – 320 с.: ил. – (Жизнь в искусстве).

Кагарлицкий, М. Оксана Петрусенко : біогр. повість / М. Кагарлицкий. – К.: Молодь, 1983. – 256 с.: ілюстр. – (Уславлені імена).

Оксана Петрусенко. Спогади. Листи. Матеріали / упорядкув. та прим. М. Кагарлицького, Г. Філіпенко. – К.: Муз. Україна, 1980. – 119 с.: ілюстр.

Поряд з іншими, видання містить спогади В. Руденка (актор драматичного гуртка) про виступи О. Петрусенко в Умані в 1922 і 1938 роках.

* * *

Гребенюк, В. Іменем неповторної Оксани Петрусенко / В. Гребенюк // Культура і життя. – 2006. – 16 серп. – С. 1.

Всеукр. конкурс солістів-вокалістів імені Оксани Петрусенко.

Дуда, М. Непроста і дуже загадкова / М. Дуда // Жінка. – 1996. – №10. – С. 8, 9.

Заєць, В. В її піснях оживав український степ / В. Заєць // Культура і життя. – 2009. – 1 лип. – С. 6.

Кагарлицкий М. Життя-спалах легендарної Оксани / М. Кагарлицкий // Літ. Україна. – 2000. – 17 лют. – С. 7.

Кагарлицкий, М. Пісня на віки / М. Кагарлицкий // Україна. – 1990. – №9. – С. 20-22.

Кагарлицкий, М. „Співала ж дзвінко, дужо, незрівнянно!” / М. Кагарлицкий // Віче. – 1995. – №4. – С. 126-136.

Життєвий і творчий шлях О. Петрусенко.

Кагарлицький, М. Співачка величі й краси / М. Кагарлицький // Дніпро. – 1980. – №2. – С. 143-145.

Кагарлицький, М. Три пастки для Оксани Петрусенко / М. Кагарлицький // Слово Просвіти. – 2004. – 8-14 квіт. (№15). – С. 14-15.

Константинова, К. Сердешна Оксана / Дзеркало тижня. – 2008. – 21-27 черв. (23). – С. 1, 17.

Про презентацію книги письменника М. Кагарлицького „Легендарна Оксана Петрусенко”. Книга містить унікальні сюжети і факти з життя найзагадковішої співачки.

Кроп, Т. „... А голос був із щирого срібла...” / Т. Кроп // Демокр. Україна. – 2007. – 12 квіт. – С. 8.

Синиціна, Н. Її остання пісня / Н. Синиціна // Чумацький шлях. – 2003. – №4. – С. 17, 18.

Скоробагатько, Н. Вона житиме в піснях / Н. Скоробагатько // Культура і життя. – 1990. – 18 лют. – С. 7.

90 років від дня народження видатної співачки О. Петрусенко.

Черкашина, М. Метаморфози долі Оксани Петрусенко [Текст] / М. Черкашина // Музика. – 2000. – №4-5. – С. 26-28.

Черкашина, М. Симфонія життя і смерті О. Петрусенко / М. Черкашина // Зеркало неділі. – 2000. – 26 февр. – С. 15.

* * *

Українські народні пісні з репертуару Оксани Петрусенко [Ноти] / упоряд. Н.І. Скоробагатько. – К.: Муз. Україна, 1974. – 62 с.

Підписано до друку 12.02.2010. Тираж 35 пр.

Видавець: Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка

18000 м. Черкаси

вул. Байди Вишневецького, 8

електронна адреса: ounb@library.ck.ua